

Religia Fenicjan

Z czym nam się kojarzą Fenicjanie?

Z pewnością każdy z nas odpowie, że z pieniędzmi. Wszak to Fenicjanie wynaleźli pieniądź, jako środek płatniczy.

A co oprócz tego wiadomo o Fenicjanach? Niestety - brak źródeł historycznych powoduje, iż tak naprawdę wiemy o nich bardzo niewiele.

Geograficznie rzecz biorąc w I tysiącleciu p.n.e. Fenicja obejmowała tereny pomiędzy Górami Libanu a Morzem Śródziemnym (pomiędzy Szukszu, Arwadu i Akko).

Fenicjanie zakładając kolonie na obszarze prawie całego basenu Morza Śródziemnego, od Cylicji i Cypru przez Afrykę północną i Italię, aż pod Kolumny Herkulesa i dalej, przynosili na zajmowane przez siebie tereny również własną kulturę i przekonania religijne.

W zasadzie religia Fenicjan była kontynuacją wierzeń kananejskich z okresu późnego brązu. Zgodnie z teorią Moscatiego, możemy ją osadzić w czasie od ok. 1200 r.p.n.e. aż do czasów hellenistycznych i rzymskich.

Podstawowym źródłem wiedzy na temat religii fenickiej są fenickie i punickie inskrypcje - jest to dość skąpe źródło, ponieważ niewiele zachowało się do czasów współczesnych.

Do źródeł należy również dodać inskrypcje neopunickie, kroniki w języku akadyjskim, jak również źródła literackie (Biblia hebrajska, teksty w Septuagincie, literatura hellenistyczna, łacińska).

O życiu i religii Fenicjan również dużo nam mówią źródła archeologiczne (odzyskane z wykopalisk).

Znamiennym jest porównywanie (w źródłach) bóstw fenickich do greckich, stosując kryteria podobieństw i różnic.

Zarówno w tekstach Homera, Herodota i innych, religia i wierzenia fenickie zajmują niewiele miejsca i są traktowane z wyraźną wrogością. Spora część wiedzy o nich pochodzi z tekstów Lucjana z Samosaty (ok. 120 do ok. 190 - rzymski retoryk i satyryk, piszący w grece, uważany za twórcę satyry społecznej), historyka i teologa Euzebiusza z Cezarei (ur. ok. 264, zm. ok. 340) cytującego "Historię fenicką" Filona z Byblos (który sam przyznał, iż jest to jedyne tłumaczenie

pracy Fenicjanina Sanchunthiona z II tysiąclecia p.n.e).

Nie są to zatem informacje "z pierwszej ręki", dlatego wymagają bardziej dogłębnej analizy i interpretacji.

W religii fenickiej znamienite jest występowanie triady bóstw w ważniejszych miastach. W Byblos (z fen. Gebal) jest to El, Baalat i Adonis. W Sydonie - Baal, Asztarte i Esmun. W Tyrze - Melkart, Asztarte i Bait-Ili.

Bóstwa w poszczególnych miastach mają podobne funkcje. W zależności od miasta możemy przyjąć, iż w poszczególnych miejscach bóstw występuje mniej, a każde ma swoją dokładnie sprecyzowaną funkcję i jest ściśle związane z konkretnym miejscem. (Niektórzy badacze nie zgadzając się z tym dostrzegają najwyższego boga w Baalu-Szamaim)

Chociaż często jest przyjmowana koncepcja triady bóstw, jednak nie ma ona potwierdzenia w tekstach starożytnych. Występuje natomiast określenie "wszyscy bogowie", co sugeruje raczej odniesienie się do zgromadzenia bogów - wśród których bardziej istotne są ich funkcje, a mniej imiona.

Religia fenicka była ściśle związana ze składaniem ofiar - i to zarówno tych krwawych (byki, barany, kozy, sarny, gołębie, ale również i ludzie) jak i tych bezkrwawych (zboże, olej itp.). Choć często spotykamy się ze świętymi sadzawkami z rybami, to jednak brak jest dowodów na składanie ofiar właśnie z ryb.

Wiadomo jest, iż ofiary były uśmiercane, a następnie palone na ołtarzu w całości lub częściowo (duże zwierzęta częściowo spożywano). W niektórych przypadkach ofiary zawieszano na palu lub na świętym drzewie.

Więcej informacji na temat składania ofiar badacze czerpią ze źródeł punickich. A. Mrozek w "Religiach Starożytnego Bliskiego Wschodu" pisze:

"[...] Punicki cennik ofiar pochodzący z IV w.p.n.e. wskazuje na opłaty dla kapłanów przy różnych ofiarach oraz sposób rozdzielenia tych części zwierzęcia, które nie zostały spalone. Widać przy tym kontynuację określeń poszczególnych rodzajów ofiar znanych jeszcze z okresu brązu, czego świadectwem są też teksty z Ugarytu.[...]"

A. Mrozek wskazuje Biblię hebrajską (1Krl 18,20-40) i zawarty w niej opis składania ofiar przez Fenicjan, jako istotne źródło wiedzy o tym rytuale.

Zgodnie z Biblią Góra Karmel (miejsce składania ofiar) dla Fenicjan była święta, a wstęp na nią był ograniczony.

Po zabiciu (np. byka), poćwiartowaniu go i ułożeniu na ołtarzu, następowały tańce wokół ołtarza (wraz z nacinaniem sobie skóry) wykonywane przez proroków, nakłaniających w ten sposób Baala do zasiania ognia podpalającego drwa na ołtarzu.

Wśród panteonu bogów fenickich, wyjątkowo krwawy był Moloch. Tajemniczy bóg,

niejednokrotnie potępiany w Starym Testamencie, miłujący się w ofiarach z dzieci. Czczono go pod postacią człowieka z głową byka. Ofiara dla Molocha polegała najczęściej na paleniu dzieci żywcem w "świętym ogniu", a służyć miał do tego specjalny posąg z brązu. Do dziś Moloch wywołuje kontrowersje. Część współczesnych badaczy poddaje w wątpliwość istnienie tego boga - uważają, że mógł być on jedną z wielu nazw Baala, a hebrajskie słowo "mlk" oznaczałoby po prostu ofiarę z dziecka.

W wierzeniach fenickich każde miejsce, zarówno jaskinia, grotta, skała, rzeka a nawet gaje mogły zostać uznane za święte i oznaczone jako miejsce kultu. Takim najbardziej znanym miejscem był święty gaj i sadzawka Afqa u źródeł rzeki Adonis (obecnie Nahr Ibrahim).

W kulturze fenickiej (jak w większości, o ile nie we wszystkich znanych nam kulturach) w miejscach świętych wznoszono ołtarze, kaplice, posągi i świątynie. Budowa i utrzymanie świątyń było obowiązkiem władcy.

A. Mrozek pisze o świątyniach:

"[...] Pierwsza świątynia w Jerozolimie była zbudowana przez architektów i budowniczych z Tyru (1Krl 5-6) i stanowi dobry przykład fenickiej świątyni. Świątynia Aszterte w Kitonie na Cyprze, datowana na VIII w.p.n.e. stanowi odpowiednik świątyni z Jerozolimy.[...]"

Wśród Fenicjan istniała ściśle określona hierarchia kapłańska. Kapłanem (kohen) mógł być mężczyzna lub kobieta, władca, jego małżonka lub królowa-matka. Kolegiom zrzeczającym wszystkich kapłanów przewodniczył arcykapłan.

Mniej znanym rodzajem kapłanów był "kmr", związany z ofiarowaniem kadzidła w trakcie rytuałów. Zarządcę świątyni określano terminem opartym na "zwr", natomiast na "zbh" - przewodniczącego krwawych ofiar.

W pracy A. Mrożka czytamy:

"[...] Z kultem Melkarta związani byli funkcjonariusze kultu określane jako mqm`lm, czyli "budzący

boga". W spisach świątynnych z Kition na Cyprze znajdują się listy płac dla budowniczych, pomocników, piekarzy i fryzjerów. Pojawia się też termin klbm, "psy", który jest rozumiany jako mężczyźni świadczący usługi seksualne. [...]"

Wszystkie znane nam fenickie rytuały erotyczne i ich opisy zawarte są w tekstach Herodota. I chociaż płodność (zarówno ludzka jak i ta dotycząca rolnictwa) w starożytnych kulturach miała zasadnicze znaczenie, jednak brak wystarczających przesłanek na potwierdzenie kultu płodności u Fenicjan.

Niewiele wiadomo na temat kalendarza świąt fenickich. Wiadomo, iż znalazły się w nim; Nowy Rok, wiosenne zrównanie dnia z nocą (obchody powrotu do życia Merkata w Tyrze), letnie przesilenie, święto Adonisa w Byblos (początek lata). Ze znanych źródeł wynika również, iż świętom towarzyszyły imprezy o charakterze sportowym.

Wiadomo również, iż modlitwa fenicka nierozdzielnie związana była ze ślubami i ich wypełnianiem. W życiu Fenicjan była istotnym elementem dnia codziennego.

<http://okno-wiedzy.xorg.pl>